

Олександр Лук'яненко,
аспірант кафедри історії України
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка

НОВЕ ЖИТТЯ СТАРИХ МІФІВ: КУЛЬТОТВОРЕННЯ ТА КУЛЬТОТВОРЦІ СЕРЕДИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Подано аналіз формування свідомості населення СРСР середини ХХ ст., в останні місяці життя Йосипа Сталіна образу, з яким довелося стикнутися спадкоємцям імперії СРСР. Робиться спроба співвіднесення образу Сталіна з релігійними уявленнями політеїстичних та монотеїстичних релігій як джерела методик впливу на суспільну свідомість. *Ключові слова: культ особи, Сталін, десталінізація, боги, ідеологія, суспільна свідомість.*

Одним із колішаток радянської ідеологічної машини був войовничий атеїзм. Саме він у перші роки встановлення «влади червоних» штовхав «націю православних» на вчинки, за які, згідно з попередніми офіційно-релігійними уявленнями, можна було очікувати лише вічного полум'я Геєни Вогненної. Однак, поки у храмах утримували коней та зберігали фуражне зерно, а на місці колишніх цвинтарів улаштовували парки відпочинку і танцювальні майданчики, релігійність так і не була витіснена зі свідомості пересічних громадян. Не позбулися її навіть представники вищих ешелонів влади. Але якщо перші трималися предковічних вірувань та уявлень, то другі намагалися використовувати методичні напрацювання релігійних культів у побудові найпрогресивнішого у світі суспільства.

Споконвічна народна мудрість каже: «Святе місце пустим не буває». Що ж трапилось з місцем Бога у країні Рад? У що переросла віра пересічного населення у всесильного та всемогутнього Творця в середині ХХ століття? Наскільки міцними були позиції тих, хто «посів» «одесную Царя Небесного» чи навіть зайняв Його місце? Шукаючи відповіді на ці питання, так чи інакше підходиш до межі, коли почалося «плюндрування кумирів» перший серед рівних, Микити Сергійовича, подібне до того, що вчинив, згідно переказам, рівноапостольний Володимир Святославович. Боротьба з культом особи Сталіна, як складова заплутаного та суперечливого процесу десталінізації, тісно переплітається з проблемою впливу держави на свідомість пересічних громадян. А у цьому партійні боси не цуралися жодних суто релігійних методів: від канонізацій до анафем.

Один із радянських анекдотів тієї доби розповідає, як археологи IV тисячоліття віднайшли стародавній манускрипт і розшифрували билинний напис: «Боровся Микита з трупом три роки, три місяці та три дні, і труп переміг, окаянный...» [21]. Причина цієї боротьби полягала в тому, що битися довелося не з реальним Сталіним, а з тим, у що переросла його сутність (те, що сучасні астрологи та езотерики могли б назвати інформаційним егрегором). Спробуємо змоделювати образ новоявленого Бога, якого мала 1/3 суші в середині ХХ ст. і який незримо керував нею аж до лютневих днів 1956 р.

Для того, щоб витворити бодай каркасне уявлення про статус Сталіна у свідомості населення, достатньо вдатися до аналізу періодики одного лише 1953 р. Навіть ті два місяці, відведені Йосипіоф Віссаріоновичу долею у тому році, допомагають зрозуміти розмах кампанії з канонізації лідера СРСР.

Зіставимо двох «богів-олімпійців», які ділили владу над розумами людей протягом десятиліть, – Леніна та Сталіна. На початок 1950-х років ситуація виглядала так. Батько російської революції за своїми характеристиками наближається до стародавнього грецького бога Урана. Він – засновник могутньої династії титанів та богів (партійних лідерів), які правлять поділеною вотчиною під керівництвом могутнього титана Кроноса (Сталіна). Місце Леніна – це місце зачинателя, творця, у часи правління котрого людство переживало Золотий вік, втрачений пізніше. Але продовжувач його слави – син та спадкоємець – тримається канонів, сформульованих батьком. Час його правління теж заслуговує на те, аби носити ім'я вождя: доба Кроноса, епоха Кроноса, що стали символами втрачених часів благоденства. Періодична преса 1953 р. переконує, що лідер СРСР мав ті ж привілеї, що і стародавній титан: «Немає більшого щастя, як жити і творити в Сталінську епоху, жити і творити разом з великим Сталіним» [20].

Як і належить «справньому титанові», Сталін витіснив свого батька з домінуючих позицій – так, як це зробив свого часу і старогрецький Кронос. Пам'ять про колись величного та могутнього Урана зводилася до того, що він був Небом – чимось недосяжним та одвічним. Але згадки про нього обов'язково були пов'язані з тим, що відбувалося під ним – зі справами великого Кроноса. Така сама доля спіткала Володимира Ілліча в радянську сталінську епоху. Він пішов з життя, зберігши за собою статус класика та зачинателя. Помпезне вшанування дня смерті Володимира Ульянова, а не тільки його дня народження, лише підсилювало значення появи нового лідера при владі, затінуючи водночас здобутки попереднього вождя пригнічених народів. Згадки про Леніна обов'язково супроводжувалися необхідним згадуванням імені геніального продовжувача. Навіть у день відзначення 29-х роковин із дня смерті Ульянова-Леніна, на перших сторінках полтавської обласної преси у вічі впадало гасло: «Нехай живе геніальний продовжувач безсмертної справи Леніна, великий вождь і вчитель трудящих товариш СТАЛІН» [14]. А урочисте траурне засідання у Великому театрі СРСР закінчилося «здравицею на честь [...] мудрого вождя», що, вочевидь, означало: епоха старих богів пройшла – навіть поминаючи їх, приносьте дари тим, хто нині тримає світ [24].

Применшення ролі Володимира Леніна у 1950-х роках і відхід класика марксизму-ленінізму на другий план помітний при глибшому аналізі періодики. Подана нами гістограма наочно демонструє динаміку згадок імен двох вождів у центральному періодичному виданні Полтавської області. Максимальне співвідношення між Сталіним та Леніним становило 6 до 1 на користь «геніального продовжувача». На початку 1953 р. (в останні місяці життя Сталіна) його ім'я називалося в середньому 76 разів на номер. Якщо зважати на те, що «Зоря Полтавщини» виходила щодня – цифра вражаюча. Однак зі смертю «вождя народів» історія знову повторилася. Як свого часу після повалення влади Кроноса його діти, боги-олімпійці, намагалися якомога рідше згадувати про «золоте правління» батька, так і послідовники Йосипа Віссаріоновича звернулися до встановлення «історичної

справедливості». До кінця 1953 р. співвідношення між Леніним і Сталіним радикально змінюється – 2 до 1 на користь Ульянова-Леніна. Та навіть за цих умов «ореол святості», здобутий Сталіним, домінував. Якщо додати всі згадки імені Сталіна, партії Леніна-Сталіна, усього «сталінського» та найменування «вождь», яке повністю ідентифікувало тільки Йосипа Джугашвілі, то виявиться, що насправді за 1953 р. Ленін так і не перевершив свого «геніального спадкоємця» (6190 згадок до 2402).

Серед основних функцій, притаманних богам, завжди є функція світотворення, яка виражає його зв'язок із навколишнім світом. Напевне, не буде занадто голосливим визначення ролі Сталіна у кінці його багаторічного правління у 1953 р. як деміурга, творця нового світу. Населення починає відчувати і розуміти його як того, хто власною волею здатний зруйнувати старий уклад речей та створити новий. Над конструюванням цього образу «Радянського Творця» в глибоко атеїстичній країні повсякденно працює преса, переконуючи населення Країни Рад у тому, що «великий садовод Йосип Віссаріонович Сталін ростить в саду [соціалістичної Батьківщини] людей, яких ще не знала історія» [16]. Аура божественності верховного лідера країни з підпорядкуванням навколишнього середовища його волі стає властивою не тільки пропагандистській літературі. Усвідомлення залежності змін у природі від бажань і примх Сталіна поступово переходить до літератури художньої.

Так, зокрема, полтавський поет середини 1950-х років писав: «Де лютував лиш суховій – / Степи в убранны там зеленім. / Це риси нового живі, / Це – Сталіна невтомний геній» [4]. Аналіз тогочасної періодики й архівних документів не залишає сумнівів у тому, що в населення формувалося «єдино правильне» розуміння процесу розвитку природи: вона стає сировиною, матеріалом для перетворення. Звичайно, з превалюванням розуміння того, що «...і гори, й пустелі безводні / Розквітлі по волі Вождя», а не через зусилля інших людей чи через природні закономірності [17].

Звісно, не слід заперечувати і реального впливу Сталіна на зміну екосистем Радянського Союзу. Чого вартий лише грандіозний план перетворення природи, результатами якого користуються громадяни багатьох країн СНД і донині. Тимчасом ще півстоліття тому процес повертання річок назад був підпорядкований міфологізації постаті чільника держави. Фактично Сталін замінив собою Творця православної Росії, по волі якого йшли дощі, текли ріки та з'являлися сади на місці колишніх пустель. Відбувається навіть наближене до пантеїзму «розчинення» волі й думки Сталіна і довікіллі.

Його мріями іде весна, його думи заставляють сходити сонце. Він навіть опосередковано присутній у процесі зародження взаємин між двома закоханими, які «читали вдвох про п'ятирічку / І мудрі Сталіна слова. / І задивлялися на річку – / Вже працювала ГЕС нова» [29]. Нероздільність образу «Великого Вождя» з природою, обличчя якої він змінив закладанням гідроелектростанцій, заводів та колгоспних угідь за час свого правління, відобразилася навіть у скорботних рядках з приводу смерті чільника СРСР: «Плач, земле, плач! Ридайте, ниви й води! / Всі чесні голови, схиліться, як одна! / Народи всі! Радянський мій народі! / Труна розкрилася – Великого труна!» [22].

Навіть узявши до уваги специфіку художньої творчості, необхідність вживання порівнянь та метафор, ми повинні зазначити, що на тлі загального аналізу співвідношення ролі й місця комуністичного вождя та радянської природи віра у траурний стан навколишнього світу з приводу смерті Сталіна таки мала місце серед населення. Це, зокрема, підтверджують спогади очевидців тих подій з міста Полтави, для яких снігопад був свідченням скорботи природи за втрату провідника радянського народу до комунізму [1].

Молитва – як одна із форм спілкування з Вищими силами – була атрибутом і віри у вождя. Достатньо тільки прочитати два рядки одного з віршів, аби віднайти йому відомий християнський аналог: «Слово Сталіна між нами, / Воля Сталіна між нас» [20]. До переліку величальних імен радянського вождя можна віднести понад 60 слів та словосполучень, які було виявлено у періодиці перших двох місяців 1953 р. Це і великий, геніальний, садовод, наймудріший батько, вчитель, друг народу, прапорносець миру, зодчий, корифей, творець щастя, захисник та джерело натхнення... Чого варте лише одне висловлювання: «Сталін – наше Сонце»! [5]

Спробуємо зіставити характеристики Сталіна, якими його наділили ідеологи та людська уява з легкої руки самого колишнього спудея Тифліської духовної семінарії. За сучасними теологічними уявленнями, Бог має кілька істотних ознак як Найвища Абсолютна Особистість [25]. Проаналізувавши їхній перелік, можна дійти висновку, що єдине, що відрізняло Сталіна та християнського Творця, – це час появи у свідомості населення. Отже, розглянемо природні (абсолютні) якості Бога і дослідимо, як вони виявилися у міфотворчості щодо особи комуністичного чільника.

Вічний. Згідно з Одкровенням Йоана Богослова, «Він є Альфа та Омега, початок та кінець, Перший та Останній» (Одкровення 22:13). У першість і неминучість влади Сталіна і справді важко було повірити. Натомість коли не стало сумнівів у смерті «світоча миру», народні маси звернулися до перевіреного часом і практикою засобу: дарувати безсмертя героєві власною вірою. У багатьох віршах березневих днів 1953 р. простежується однакова інтонація та тематика: «Хіба помер Ілліч? –

Йому не буде смерті – / Він переміг собою небуття. / Так хто ж повірить в те, що Сталін може вмерти? – / Для нас він – Ленін був, ім'я його – життя!» [25].

Як і християнський Бог, вождь видається таким, що був завжди і завжди буде існувати. Він – нетлінний, бо сам є джерелом життя і є самим життям. Таке наче перше послання до Тимофія, що стверджувало: «царю ж віків нетлінному, невидимому, єдиному премудрому [...] честь та слава на віки віків» (1 Тим. 1:17), стосувалося не скільки «поваленого» войовничим безбожництвом Саваофа, скільки того, хто мав жити вічно, починаючи з 1879 р. Відбувається дивний перехід – проникнення, розчинення – генерального секретаря ЦК КПРС у власному народові: «Серце Сталіна буде віками битися в серцях мільйонів трудящих» [23]. Тут він вступає у протидію з часом – для нього вічність не має ні початку, ні кінця. Попри поважний вік, про нього начебто стверджували: «Ти – той самий, і літа Твої не закінчуються» (Псалтир 101:28) – «... живе наш дорогий Сталін стільки, скільки сонце сяятиме над нами – на щастя і радість нам» [5]. Складається враження, що тоді, коли час може бути минулим, теперішнім та майбутнім, для Сталіна все відбувалося тільки у теперішньому часі.

Всюдисущий. Старий Заповіт дає яскраве уявлення про всюдисущність Творця, який собою наповнює весь Всесвіт, але, залишаючись Самим Собою, не розчиняється в ньому: «Піднімуся на небо – Ти там, зійду у пекло – і Ти там. Візьму крила зорі та переселюся на край моря – і там рука Твоя поведе мене, і утримає десниця Твоя» [Псалтир 138:9-10]. Подібна відсутність кордонів у просторі та часові була притаманна і Йосипу Віссаріоновичу: «І ми не вірим, що сьогодні / Нема найближчого між нас... / Вночі хтось бачив: на заводі / Він над верстатами схилився, / В степу за дальнім полустанком / Обходив траси на зорі, / Всміхався і кликав спозаранку / На риштування мулярів» [12].

Така «надтілесна» природа давала змогу вождеві бути всюдисущим і водночас бути доволі близько до людини. Уже в 1956 р., коли дозвіл називати речі своїми іменами спричинить, серед іншого, і до розчарування у святості вождя народів, полтавці констатуватимуть: «Сталіну історики і літератори приписували риси надлюдина, яка все бачить і скрізь перемагає» [8, арк. 53]. Подібні описи наближають його до старозавітних образів: «На всякому місці очі Господні: вони бачать злих та добрих» (Пр. 15:3) – «Все бачив наш Великий Вождь, всюди нам допомагав і вчив нас» [13].

Всемогутній. Ніщо у світі не може протидіяти божественній силі: «...Ти все можеш, і наміри Твої не можуть бути зупинені» (Іов 42:2). Населенню нав'язували думку про те, що пересічні люди не здатні протидіяти чи суперечити необмеженій силі «творця радянської індустріалізації». Він може робити все, але робить тільки те, що дійсно має відбутися: «Несхибна рука великого Сталіна спрямовує хід світової історії...» [20]. З подібних цитат видно, що всемогутність Сталіна обмежується лише його власною волею.

Всезнаючий. Як і належить новопроголошеному богові, Йосип Джугашвілі мав ідеальне знання. Він мусив знати все і про всіх. З його пам'яті, що утримує минуле, теперішнє та майбутнє, здається, не може зникнути нічого, бо «очі Його над шляхами людини, і Він бачить всі кроки його» (Іов 34:22) – «З кожним роком все більше й більше збуваються геніальні Сталінські передбачення» [20]. Оскільки

простому смертному радянському громадянину складно зрозуміти, як вождь передбачає події, які залежать від волі багатьох, то й не дивно, що народ потребував його допомоги та тлумачень, як віруючі чекають Провидіння, щоб збагнути «неосяжні Його постанови та не простежені шляхи Його» (Римл. 11:33). І люди отримували їх у черговій праці, яка неминуче ставала класичною, у кожній промові, що відразу ж друкувалася величезними накладками, бо люди ВІРИЛИ у те, що ними «керує наймудріша людина на землі, батько і вчитель...» [6].

Друга підгрупа характеристик божественної сутності стосується моральних якостей Творця.

Святість. Як тлумачать теологи, святість – це сума всіх досконалих якостей Бога. Вона має бути повністю позбавлена недоліків, гідна наслідування кожним з апологетів віри. Досконалі якості і Йосипа Віссаріоновича щодня якнайактивніше пропагувалися періодичною пресою та численними творами мистецтва. А наявність ідеальних рис, як відомо, завжди спонукає до наслідування. У першому посланні ап. Петра сказано: «І самі будьте святими у всіх діях. Бо написано: будьте святими, тому що Я святий» (1 Петра 1:15-16). Комуністичний вождь вважався зразком для наслідування, батьком і матір'ю одночасно: саме його люди «протягом трьох десятиліть вважали найбільш близьким і рідним...» [9, арк. 6зв]. Заклики бути як Сталін – і в думках, і в справах – не припинялися навіть після його смерті: «...бути як Сталін – [...] ось патріотичний обов'язок кожної радянської людини», – писала у своєму випускному творі полтавчанка Людмила Репало у червні 1953 р. [3].

Праведність і справедливість. Бог у релігійних віруваннях завше правий і завше чинить праведно: «Він твердиня, досконалі справи Його, і всі шляхи Його праведні...». (Другозаконня 32:4). Ці риси переймає від православного Творця і колишній семінарист Джугашвілі, коли стає найвищим чільником у радянській державі. Він виступає незмінним зразком праведності, яка проявляється у законах, прийнятих під його контролем. Не дивно, що після розвінчування культу особи у 1956 р. багато комуністів відверто та щиро говорило, що «після цього випадку не можна нікому вірити», бо найвищий кредит довіри було вже подаровано живому богові, розвінчаному згодом XX з'їздом КПРС [7, арк. 44]. Від Сталіна залежало, яку долю «дарувати» країні: кого покарати, кого нагородити. Його іменем називалася одна з найбільш престижних світових премій – Сталінська премія миру.

Як і Абсолют, комуністичний чільник вимагав від людей підкорення своїм законам, доводячи до ідеалу втілення приписуваної Людовіку XIV фрази: «Держава – це я». У 1953 р. на сторінках обласної преси на підтвердження цього з'являються такі поетичні рядки: «Законом стало нам вождєве слово, / І мисль вождя як сонце нам сія... / В палкім змаганні – в полі, на будові / Ми несемо в серцях його ім'я. / Немає щастя більшого на світі, / Як вчитись в нього жить, перемагать, / З вождєвих творів, мудрістю налитих, / Натхнення й силу творчю черпать...» [19].

А рівно через чотири роки, коли розпочнеться кампанія боротьби з мертвим «богом», «вождєве слово» перетвориться на «слово партійне», а вождєві твори стануть планами партії [18]. Та у 1953 р. він ще зберігає за собою звання джерела справедливості та соціалістичної законності.

Серед інших божественних характеристик, притаманних особі Йосипа Віссаріоновича, були вірність своїм обіцянкам, благодать і милість, довготерпіння

та місія спасителя. Не даремно ж «двічі визволяв він нас з неволі», як свого часу Христос визволяв з неволі гріха цілий світ [2]. Віра в атеїстичній країні доходила навіть до того, що першими словами малої дитини «були мама, тато та Сталін» [10, арк. 36].

Але серед населення, зомбованого пропагандою та агітацією, було й чимало тих, які не втрачали зв'язку з реальністю. І вони були не лише на керівних посадах. Радше навпаки, більшість з них трималися землі, як-от один з колгоспників Полтавщини, який зауважував: «Нащо возвеличувати Сталіна к царя?», ще за часів його «царювання» [11, арк. 21]. Увесь комплекс божественних якостей, приписаних Сталіну, не забезпечив йому надовго перебування «на покуті» радянського дому. Як у стародавньому міфі, проти довговічного батька постали власні діти. І Микита-Громовержець, подібно до античного Зевса, легко позбавив «політичного батька» ореолу святості та влади над душами людей. І, як і старогрецький Зевс, Микита Хрущов згодом житиме постійним страхом повторити долю свого попередника – бути скинутим тим, кого сам же і виростив. Укотре історія повториться, і на зміну десталінізації прийде «форсована неосталінізація». Але це вже зовсім інша історія, в якій вправні політики так само вміло використовуватимуть перевірені методи маніпуляції людською свідомістю.

1. Архів Олександра Лук'яненка. – Ф. 2 (Полтавщина 1953–1964 рр. – Оп. 1. – Спр. 1 (Інтерв'ю Герашенко Людмили Олексіївни). – 2 арк.
2. Баштик У. Безмежна скорбота наша / Уляна Баштик // Зоря Полтавщини. – 1957. – 10 березня. – № 51. – С. 2.
3. Безман Г. Великі почуття. Екзамен у школі / Г. Безман // Зоря Полтавщини. – 1953. – 5 червня. – № 110. – С. 3.
4. Вечеренко Я. Спасибі, партіє, тобі! / Ярослав Вечеренко // Зоря Полтавщини. – 1953. – 24 січня. – № 17. – С. 3.
5. Гайота Л. Сталін – наше Сонце / Л. Гайота // Зоря Полтавщини. 1953. – 20 січня. – № 14. – С. 1.
6. Герасименко Н. Рідній Вітчизні / Н. Герасименко // Зоря Полтавщини. – 1953. – 1 березня. – № 1. – С. 3.
7. Державний архів Полтавської області (далі – ДАПО). – Ф. 121 (Первинні парторганізації Ленінського р-ну міста Полтави). – Оп. 1. – Спр. 1467. (Первичная парторганизация 4-го отряда военизированной охраны южной железной дороги. Протоколы заседаний партбюро, партсобраний. Планы работы партбюро, прикрепительные талоны, карточки уплаты членских взносов (2 января – 6 декабря 1956 г.)). – 117 арк.
8. ДАПО. – Ф. 244 (Первинні парторганізації Київського р-ну м. Полтави). – Оп. 1. – Спр. 3747 (Первичная парторганизация КП Украины Полтавского сельскохозяйственного техникума плодовоовощеводства. Протоколы партбюро, протоколы партсобраний, планы работы, прикрепительные талоны, карточка учёта уплаты членских взносов (январь – декабрь 1956 г.)). – 113 арк.
9. ДАПО. – Ф. 244 (Первинні парторганізації Київського р-ну м. Полтави). – Оп. 1. – Спр. 3945 (Первичная парторганизация КП Украины 13-й средней школы г. Полтавы. Протоколы партсобраний, планы работы, прикрепительные талоны, ведомости уплаты членских взносов (январь – декабрь 1956 г.)). – 46 арк.
10. ДАПО. – Ф. 244 (Первинні парторганізації Київського р-ну м. Полтави). – Оп. 1. – Спр. 4549 (Планы, прикрепительные талоны, ведомости об уплате партийных взносов Государственного музея истории Полтавской битвы за 1956 г.) – 69 арк.

11. ДАПО. – Ф. 251 (Первинні парторганізації Октябрського р-ну м. Полтави). – Оп. 1. – Спр. 5276 (Первичная парторганизация КП Украины средней школы № 6 г. Полтавы. Протоколы партсобраний, планы работы, ведомости уплаты членских взносов (14 января – 27 декабря 1956 г.)). – 97 арк.
12. Дудницький П. Він з нами / Павло Дудницький // Зоря Полтавщини. – 1953. – 29 березня. – № 65. – С. 3.
13. Золотаренко Є. Незабутній учитель і друг / Євген Золотаренко // Зоря Полтавщини. – 1953. – 13 березня. – № 53. – С. 2.
14. Зоря Полтавщини. – 1953. – 21 січня. – № 15.
15. Кимелев Ю. А. Современная западная философия религии / Ю. А. Кимелев. – Москва: Мысль, 1989. – 285 с.
16. Лопатіна В. Творці достатку / В. Лопатіна // Зоря Полтавщини. – 1953. – 1 січня. – № 1. – С. 2.
17. Масло М. Будинок в Горі / Михайло Масло // Зоря Полтавщини. – 1953. – 24 січня. – № 17. – С. 3.
18. Нетеса М. За партію / Микола Нетеса // Зоря Полтавщини. – 1957. – 3 березня. – № 44. – С. 3.
19. Нетеса М. За Сталіна я голос віддаю! / Микола Нетеса // Зоря Полтавщини. – 1953. – 22 лютого. – № 38. – С. 3.
20. Під прапором партії Леніна-Сталіна // Зоря Полтавщини. – 1953. – 1 січня. – № 1. – С. 1.
21. Политические анекдоты. Анекдоты про Сталина. Анекдоты о культе личности и его развенчании // <<http://politic-anekdot.com/anekdoti-pro-stalina/anekdoti-o-kulte-lichnosti-i-ego-ra.php>>
22. Рильський М. Присяга / Максим Рильський // Зоря Полтавщини. – 1953. – 8 березня. – № 49. – С. 3.
23. Серце Сталіна буде віками битися в серцях мільйонів трудящих // Зоря Полтавщини. – 1953. – 10 березня. – № 51. – С. 3.
24. ХХІХ роковини з дня смерті Володимира Ілліча Леніна – траурне засідання у Великому театрі РСРП // Зоря Полтавщини. – 1953. – 22 січня. – № 16. – С. 1.
25. Шутько Я. В цей скорботний час / Яків Шутько // Зоря Полтавщини. – 1953. – 9 березня. – № 50. – С. 3.
26. Юрченко О. Ранок над Ворсклою / Олесь Юрченко // Зоря Полтавщини. – 1953. – 29 березня. – № 65. – С. 3.

SUMMARY

Oleksandr Lukyanenko

THE NEW LIFE OF OLD MYTHS: CULT-MAKING AND CULT-MAKERS OF THE MID-XXTH CENTURY

The author pays attention to the analyses of social consciousness formation in the USSR in the middle of the XXth century during the last month of Stalin's life. The author tries to compare Stalin's character with religious characters of polytheistic and monotheistic religions as the sources of influence methods onto social consciousness.

Key words: cult of the personality, Stalin, destalinization, god, ideology, social consciousness.